

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Бондаренко Олександр Володимирович

УДК 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2023

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Запорізькому національному університеті
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник –

кандидат юридичних наук

Білак Наталія Ігорівна,

Адвокатське об'єднання «Світло»,
керівник.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Пунда Олександр Олегович,

Хмельницький національний університет,
доцент кафедри права;

кандидат юридичних наук, доцент

Білоус-Осінь Тетяна Ігорівна,

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права.

Захист відбудеться «8» червня 2023 року о «10⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.051.07 Запорізького національного університету за адресою: 69600, м. Запоріжжя, пр. Соборний, 74, корп. 5, кім. 202-б.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-а, корп. 2, кім. 101).

Автореферат розісланий «8» травня 2023 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ш.Н. Гаджиєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Постійний процес інтеграції України до Європейського Союзу впливає на всі сфери суспільних відносин. Не є винятком діяльність щодо впорядкування обігу віртуальних активів. У сучасному світі тіньові доходи є суттєвою загрозою для функціонування демократичної та правової моделі державності. Віртуальні активи не лише стали якісно новим способом акумуляції матеріальних ресурсів, але й за відсутності належного регулювання перетворилися на загрозу національній безпеці.

Прийняття Закону України «Про віртуальні активи» у 2022 р. стало поштовхом для подальшої нормативної деталізації питань, що супроводжують легалізацію віртуальних активів в Україні. Проте набуття цим нормативно-правовим актом чинності пов'язане з фактом набуття чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій із віртуальними активами. Наявний проєкт Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування обороту віртуальних активів в Україні» перебуває на опрацюванні. Тим часом спостерігається ситуація, коли, по-перше, обіг віртуальних активів залишається не досить упорядкованим; по-друге, змінюється європейський підхід до правового регулювання віртуальних активів, що спричиняє застарілість положень профільного національного законодавства, яке ще не набуло чинності; по-третє, цифрові технології постійно розвиваються, що опосередковує постійне оновлення й моніторинг обігу віртуальних активів. Саме тому вагомим значення набуває теоретичне осмислення та надання характеристики віртуальних активів і їх правового забезпечення в Україні.

Загалом українське законодавство не повною мірою відповідає вимогам правозастосування у сфері обігу віртуальних активів, що має прояв у таких явищах: відсутності законодавчого закріплення поняття віртуальних активів; нечіткості та непослідовності адміністративно-правового забезпечення обігу віртуальних активів; відсутності належного юридичного визначення понять, які характеризують надання послуг, пов'язаних із віртуальними активами; наявності прогалин в адміністративно-деліктному законодавстві стосовно встановлення відповідальності за порушення, пов'язані з обігом віртуальних активів.

Обіг віртуальних активів наявний у практичній дійсності, тому має бути нормативно врегульованим. Реформований концепт формування й накопичення матеріальних ресурсів є новелою в законодавстві України та потребує зосередження уваги вчених і практиків. Цілком очевидно, що учасники ринку не мають можливості отримувати належний правовий захист, тоді як держава продовжує втрачати можливі надходження від функціонування відповідної галузі економіки. Саме тому необхідне ефективне здійснення державою та уповноваженими від її імені суб'єктами як державного регулювання обігу віртуальних активів загалом, так і контролю за обігом віртуальних активів зокрема. Відсутність комплексного теоретичного дослідження, яке було би

присвячене адміністративно-правовому регулюванню обігу віртуальних активів, також негативно впливає на сприйняття дотримання стану законності в державі, а отже, є негативним фактором на шляху визнання України як правової та соціальної держави.

Зазначене свідчить про те, що наукове супроводження окресленої проблематики не цілком відповідає соціальним очікуванням і потребує вдосконалення. За таких обставин актуалізувалися питання уточнення понять і дефініцій, які використовуються в досліджуваній сфері, розроблення пропозицій, спрямованих на поліпшення чинного законодавства, та надання рекомендацій для правозастосовної практики, наслідком чого стане вдосконалення правовідносин у сфері обігу віртуальних активів. Таким чином, недостатність розробок на теоретичному рівні, наявність практичних правових питань та актуальність теми зумовили необхідність теоретичного обґрунтування та внесення науково аргументованих пропозицій і рекомендацій щодо адаптації вітчизняного адміністративного законодавства й подальшого його вдосконалення в частині обігу віртуальних активів.

Науково-теоретичною основою дослідження стали праці таких провідних учених у сфері адміністративного права, як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, Т.І. Білоус-Осінь, І.В. Болокан, О.Г. Бондар, І.М. Бондаренко, М.Ю. Віхляєв, Н.В. Галіцина, В.М. Гаращук, Т.О. Губанова, О.Ю. Дрозд, О.Ю. Дубинський, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, Є.В. Курінний, С.М. Кушнір, О.С. Лагода, І.М. Лазарєв, Д.В. Лученко, О.Л. Макаренков, Р.С. Мельник, О.І. Миколенко, Ю.В. Пирожкова, Д.В. Приймаченко, О.О. Пунда, С.Г. Стеценко, В.М. Столбовий, В.В. Тильчик, В.П. Тимошук, А.А. Шарая, А.М. Школик та інші, які вивчали особливості впливу держави на суспільні відносини різного типу.

Віртуальні активи та проблеми їх обігу були предметом досліджень таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як С.О. Грицай, А.Й. Іванський, І.І. Ковалевич, А.А. Кудь, М.П. Кучерявенко, К.Г. Некіт, А.С. Овчаренко, Є.М. Смичок та інші. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, що присвячено цьому питанню, проблема визначення правової природи віртуальних активів і їх упорядкування є актуальною та своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами темами. Дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., та Планів наукових досліджень Запорізького національного університету на 2015–2019 рр. Проблематика дисертації постає з положень Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722, постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року» від 3 березня 2021 р. № 179 та «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр.» від 5 серпня 2020 р. № 695, а також із Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого

самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 1 квітня 2014 р. № 333-р.

Мета та задачі дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на підставі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел визначити засади адміністративно-правового регулювання обігу віртуальних активів.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації необхідно вирішити такі основні *задачі*:

- зробити історіографію наукової думки щодо адміністративно-правового регулювання обігу віртуальних активів;
- визначити поняття віртуальних активів та провести їх градацію;
- охарактеризувати правові засади обігу віртуальних активів;
- визначити суб'єктів владних повноважень, які забезпечують обіг віртуальних активів;
- охарактеризувати принципи забезпечення обігу віртуальних активів;
- охарактеризувати особливості притягнення до відповідальності за правопорушення, пов'язані з обігом віртуальних активів;
- встановити сутність послуг, що супроводжують обіг віртуальних активів, та здійснити їх градацію;
- описати дозвольні процедури під час надання послуг у сфері обігу віртуальних активів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час здійснення адміністративно-правового регулювання обігу віртуальних активів.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання обігу віртуальних активів.

Методи дослідження. Достовірність результатів дослідження забезпечена завдяки використанню сукупності філософських, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, які використовуються в адміністративно-правових дослідженнях. В основі методологічної конструкції дисертаційної роботи лежить системний аналіз, завдяки якому визначено напрями дослідження та специфіку адміністративно-правового регулювання обігу віртуальних активів (підрозділи 1.1, 1.3). Діалектичний метод дав змогу встановити поняття віртуальних активів та провести їх класифікацію (підрозділ 1.2). За допомогою логіко-системного методу сформульовано й поглиблено понятійний апарат, який використано в дисертації (розділ 2, підрозділ 3.1). Формально-догматичний метод допоміг здійснити змістовий аналіз поняття «віртуальний актив» (підрозділ 1.2); дослідити особливості принципів обігу віртуальних активів та притягнення до відповідальності за порушення, що стосуються сфери обігу віртуальних активів (підрозділи 2.2, 2.3). Формально-логічний метод використано для змістового аналізу нормативно-правової характеристики послуг, які повинні супроводжувати обіг віртуальних активів (розділ 3). Структурно-функціональний метод допоміг проаналізувати систему суб'єктів, діяльність яких спрямована на забезпечення обігу віртуальних активів (підрозділ 2.1). Для з'ясування сутності та особливостей впливу адміністративного регулювання на обіг віртуальних

активів застосовано структурно-функціональний і системний методи, а також прийоми логічного методу (розділи 2, 3). Застосування методів аналізу, моделювання й синтезу дало можливість сформулювати пропозиції щодо напрямів упровадження міжнародних стандартів щодо впорядкування обігу віртуальних активів в Україні.

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, а також міжнародні стандарти, що певним чином стосуються адміністративного регулювання обігу віртуальних активів.

Емпіричну базу дослідження становлять висновки щодо стану правового регулювання віртуальних активів в інших державах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній адміністративно-правовій науці цілісним комплексним дослідженням адміністративно-правового регулювання обігу віртуальних активів. Унаслідок дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

уперше:

- запропоновано періодизацію розвитку наукової думки щодо становлення, статусу та особливостей функціонування обігу віртуальних активів;

- визначено, що технічні характеристики віртуальних активів вказують на їх походження з інформаційних модулів через використання єдиного набору форматів із відповідним рівнем безпеки й шифрування всіх даних, які передаються, та шляхом одноразового наповнення/внесення відповідної інформації до окремих блоків розподіленого реєстру;

- встановлено, що сучасний стан правового регулювання обігу віртуальних активів складається, з одного боку, з нормативно-правових актів, які опосередковано стосуються віртуальних активів, а з іншого – з міжнародних стандартів та проєктів нормативно-правових актів, що конкретно регулюють обіг віртуальних активів;

- визначено забезпечення обігу віртуальних активів як діяльність уповноважених суб'єктів, спрямовану на створення необхідних і належних умов для функціонування обігу ринку віртуальних активів шляхом застосування регулятивних інструментів публічної адміністрації, заходів контролю та нагляду, а також притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язанні з використанням віртуальних активів;

- доведено, що виокремлення конкретних принципів забезпечення обігу віртуальних активів пов'язане зі специфікою вимог до функціонування суб'єктів, які забезпечують обіг віртуальних активів, та специфікою правової природи віртуальних активів як об'єкта управлінсько-правового впливу;

удосконалено:

- понятійний апарат, зокрема поняття «віртуальний актив», «адміністративно-правове регулювання», «принципи обігу віртуальних

активів», «суб'єкти забезпечення», «відповідальність за правопорушення, пов'язані з обігом віртуальних активів»;

- підходи до виокремлення системи суб'єктів забезпечення обігу віртуальних активів;

- наукові розробки щодо можливості виокремлення адміністративних правопорушень, які стосуються сфери обігу віртуальних активів;

- наукові висновки щодо розмежування публічних послуг та послуг у сфері обігу віртуальних активів;

- наукові положення стосовно порядку надання дозволу на надання послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів;

набули подальшого розвитку:

- наукові підходи до співвідношення понять «віртуальний актив», «віртуальна валюта» та «криптовалюта»;

- теоретичні підходи щодо обґрунтування виокремлення вузького й широкого підходів до трактування діяльності з надання послуг у сфері обігу віртуальних активів;

- пропозиції щодо впровадження міжнародних стандартів у національний вимір правозастосування України;

запропоновано внести зміни до чинного законодавства України щодо забезпечення обігу віртуальних активів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять науково-теоретичний і практичний інтерес та можуть бути використані в таких напрямках:

- *науково-дослідній сфері* – як основа для подальших наукових досліджень проблемних питань обігу віртуальних активів, з одного боку, та діяльності суб'єктів, яких наділено повноваженнями щодо виявлення незаконної фінансової діяльності, – з іншого;

- *правотворчості* – для підготовки пропозицій щодо вдосконалення законодавства, яким урегульовано забезпечення обігу віртуальних активів;

- *правозастосовній діяльності* – з метою вдосконалення адміністративно-правового регулювання обігу віртуальних активів;

- *навчальному процесі* – під час викладання студентам закладів вищої освіти дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право», у підготовці підрозділів підручників і навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей та наукових повідомлень.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднені на 3 науково-практичних конференціях: «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Одеса, 2022 р.); «Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні» (м. Запоріжжя, 2022 р.); «Роль права та закону в громадянському суспільстві» (м. Харків, 2022 р.).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення в 4 наукових статтях, з яких 1 стаття опублікована в зарубіжному виданні та 3 статті – у періодичних виданнях України, що визнані як фахові з юридичних дисциплін, а також у 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 178 сторінок, у тому числі основного тексту 146 сторінок. Список використаних джерел налічує 181 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету й завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами; наведено відомості про апробацію результатів і публікації, структуру роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади обігу віртуальних активів» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Стан наукових досліджень адміністративно-правового регулювання обігу віртуальних активів»* проаналізовано виникнення, становлення та впровадження ідеї віртуальних активів, а також нормативне, доктринальне й праксеологічне супроводження цього процесу.

Констатовано, що наукові дослідження до прийняття Закону України «Про віртуальні активи» (2022 р.) стосувалися насамперед сутності використання цифрових технологій у сфері фінансової діяльності, а також особливостей виявлення порушень, пов'язаних із матеріальними активами. З 2022 р. проблематика віртуальних активів є предметом дослідження в різних галузях знань та охоплює широкий спектр питань, подекуди включно з обігом віртуальних активів.

Звернено увагу на те, що питання впорядкування діяльності щодо віртуальних активів тією чи іншою мірою входить до предмета дослідження багатьох наукових праць, пошуки в цьому напрямі не можна вважати вичерпаними. Водночас застосування системного підходу та здійснення критичного аналізу наукового доробку вчених, які займалися розробленням окремих аспектів віртуальних активів, дали змогу зробити висновок про відсутність комплексних робіт, присвячених безпосередньо проблематиці обігу віртуальних активів, які повною мірою враховували би положення міжнародних стандартів та потреби правозастосування в зазначеній сфері.

У *підрозділі 1.2 «Поняття віртуальних активів»* проаналізовано віртуальні активи з позиції права.

Акцентовано на необхідності дотримання принципів однотипності та послідовності в законодавстві, що опосередковує внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо заміни терміна «криптовалюта» поняттям «віртуальний актив». Зазначено, що використання терміна «віртуальна валюта» замість поняття «віртуальний актив» є недоречним, оскільки тоді йдеться виключно про електронний платіжний засіб. Своєю чергою поняття «віртуальний актив» вказує на те, що це засіб вираження вартості, обігу, нагромадження, заощадження та збереження нематеріальних

благ. Встановлено, що категорії «віртуальний актив» та «криптовалюта» співвідносяться як частина й ціле, адже віртуальні активи можуть набувати інших форм вираження.

Визначено, що віртуальні активи доцільно характеризувати з правової та технічної позицій. Технічні характеристики віртуальних активів вказують на те, що їх засновано на взаємодії інформаційних модулів через використання єдиного набору форматів із відповідним рівнем безпеки й шифрування всіх даних, які передаються, та шляхом одноразового наповнення/внесення відповідної інформації до окремих блоків розподіленого реєстру.

У підрозділі 1.3 «Правові засади обігу віртуальних активів» окреслено зміст правового регулювання суспільних відносин у сфері обігу віртуальних активів, зокрема в частині, що стосується державного регулювання зазначеної сфери суспільних відносин.

Встановлено, що можливість віднесення відповідного правового регулятора міжнародного рівня до законодавства, яким урегульовано обіг віртуальних активів, опосередковується тим, що для Української держави явище віртуальних активів є порівняно новим, що має безпосередній прояв у відсутності належного нормативно-правового регулювання та актуалізує необхідність урахування відповідних міжнародних стандартів.

З'ясовано, що сукупність міжнародних стандартів, які так чи інакше визначають порядок обігу віртуальних активів, є основою для формування національного законодавства в зазначеній сфері.

Акцентовано на тому, що подальші дослідження правового регулювання суспільних відносин у сфері обігу віртуальних активів повинні здійснюватися з урахуванням чинності нормативно-правових актів на національному рівні та можливості імплементації визнаних міжнародною спільнотою практик сприйняття віртуальних активів для цілей оподаткування, запобігання корупції, виявлення фінансових правопорушень тощо.

Розділ 2 «Адміністративний механізм забезпечення обігу віртуальних активів» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Суб'єкти владних повноважень, що забезпечують обіг віртуальних активів» визначено систему органів, яких уповноважено здійснювати забезпечення діяльності у сфері обігу віртуальних активів. Зазначено, що категорія «суб'єкти забезпечення» вибрана для того, щоб акцентувати на системі органів державної влади, наділених повноваженнями, які стосуються або стосуватимуться обігу віртуальних активів.

Забезпечення обігу віртуальних активів визначене як діяльність уповноважених суб'єктів, спрямована на створення необхідних і належних умов для функціонування обігу ринку віртуальних активів шляхом застосування регулятивних інструментів публічної адміністрації, заходів контролю та нагляду, а також притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язанні з використанням віртуальних активів. Обґрунтовано доцільність внесення змін до Указу Президента України «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку» шляхом доповнення п. 3 Положення про Національну комісію з цінних паперів та

фондового ринку положенням такого змісту: «контроль та нагляд за ринком віртуальних активів, регулювання правил функціонування постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, а також заходів щодо запобігання та протидії зловживанням і порушенням на ринку віртуальних активів».

У підрозділі 2.2 «Принципи обігу віртуальних активів» розглянуто основоположні засади та вихідні положення щодо забезпечення обігу віртуальних активів.

Встановлено, що принципи забезпечення обігу віртуальних активів є сукупністю основоположних ідей та вихідних засад, які спрямовані забезпечувати однотипне формулювання правового впливу на суспільні відносини щодо використання нематеріальних, виражених в електронній формі благ, наділених вартісним еквівалентом у платіжних або інвестиційних цілях у цифровому форматі. Зазначено, що виокремлення конкретних принципів забезпечення обігу віртуальних активів пов'язане зі специфікою вимог до функціонування суб'єктів, що забезпечують обіг віртуальних активів, та специфікою правової природи віртуальних активів як об'єкта управлінсько-правового впливу.

Виокремлено систему принципів забезпечення обігу віртуальних активів, яка складається з таких груп засад: 1) принципів функціонування суб'єктів владних повноважень (наприклад, принципи верховенства права та належного врядування); 2) принципів використання цифрових технологій у публічному секторі (наприклад, принципи інтероперабельності, «сумісності за замовчуванням»); 3) принципів обігу віртуальних активів.

Обґрунтовано доцільність внесення змін до Закону України «Про віртуальні активи» шляхом доповнення його статтею «Принципи обігу віртуальних активів» для забезпечення прав громадян України, створення для державних органів можливостей протидіяти вчиненню правопорушень щодо легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, ухиленню від сплати податків, які пов'язані з обігом віртуальних активів.

У підрозділі 2.3 «Відповідальність за правопорушення, що стосуються обігу віртуальних активів» проаналізовано якісно-змістові аспекти притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з обігом віртуальних активів.

Визначено, що забезпечення реалізації громадянами наданих їм прав, свобод і законних інтересів загалом та забезпечення права на використання віртуальних активів зокрема досягається через можливість притягнення до адміністративної відповідальності за порушення законодавства, що має прояв у таких заходах: а) сприянні запобігання вчинення порушень норм чинного законодавства щодо виявлення фінансових проступків та усуненні передумов виникнення таких правопорушень; б) припиненні правопорушень, пов'язаних із віртуальними активами, у разі їх вчинення; в) виявленні неправомірного використання віртуальних активів та їх приховування особами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції».

Аргументовано, що теоретично правильне обґрунтування визначення підстав притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення щодо обігу віртуальних активів сприятиме однозначності правозастосування та виокремленню напрямів його вдосконалення.

Розділ 3 «Характеристика послуг, що стосуються обігу віртуальних активів» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Сутність та градація послуг, що супроводжують обіг віртуальних активів»* досліджено загальні засади та специфіку надання послуг у сфері обігу віртуальних активів.

Виокремлено групи послуг, які супроводжують обіг віртуальних активів, залежно від їх змістового наповнення та функціонального призначення. За цим критерієм послуги, які супроводжують обіг віртуальних активів, класифіковано на такі групи: 1) послуги щодо зберігання чи адміністрування віртуальних активів або ключів віртуальних активів; 2) послуги щодо обміну віртуальних активів; 3) послуги з переказу віртуальних активів для забезпечення інтересів третіх осіб; 4) посередницькі послуги щодо віртуальних активів.

Встановлено, що послугою з переказу віртуальних активів є не будь-яка супутня діяльність, пов'язана із забезпеченням процесу чи частини процесу переказу, якщо постачальник таких послуг не може безпосередньо впливати на здійснення переказу віртуальних активів, приймати рішення щодо нього та контролювати це здійснення.

У підрозділі 3.2 *«Порядок отримання дозволу на надання послуг, що супроводжують обіг віртуальних активів»* проаналізовано ознаки процедур у сфері обігу віртуальних активів. Встановлено, що отримання дозволу на надання послуг, які супроводжують обіг віртуальних активів, є практичним утіленням формалізованої заявної адміністративної послуги.

Звернено увагу на те, що отримання дозволу на надання послуг, які супроводжують обіг віртуальних активів, спрямоване на застосування суб'єктами владних повноважень правових норм стосовно конкретних суб'єктів і конкретних життєвих обставин (юридичних фактів) та виражається у виданні правових актів індивідуальної дії – адміністративних актів. Ця група адміністративних процедур пов'язана з вирішенням адміністративних справ (конкретних життєвих обставин) шляхом визначення міри можливої або необхідної поведінки приватної особи в одиничній ситуації.

Зазначено, що для порядку отримання дозволу на надання послуг, які супроводжують обіг віртуальних активів, характерні загальні ознаки, властиві всім юридичним процедурам, зокрема й адміністративним, та спеціальні ознаки, притаманні лише процедурам, пов'язаним з обігом віртуальних активів. Визначено, що суб'єкт господарювання може отримати дозвіл одночасно на декілька послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, за умови отримання дозволу на надання кожної відповідної послуги, пов'язаної з оборотом віртуальних активів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні концептуальних засад адміністративно-правового регулювання обігу віртуальних активів, а також шляхів їх удосконалення. За результатами дослідження сформульовано такі концептуальні висновки, пропозиції та рекомендації:

1. Здійснено дослідження стану та розвитку наукової думки за темою дисертації, унаслідок чого встановлено відсутність комплексних робіт, присвячених безпосередньо проблемі обігу віртуальних активів та перенесення їх у правове регулювання, що повною мірою враховувало би положення адміністративно-правової доктрини, міжнародні стандарти та норми чинного законодавства і правозастосування. Окреслено загальногалузеві термінологічні аспекти дослідження. Наведено огляд досліджень проблематики обігу віртуальних активів та їх правового забезпечення за предметно-тематичним критерієм, зокрема ті, що визначають сутність і зміст поняття «обіг віртуальних активів», практику нормативного впорядкування обігу віртуальних активів у законодавстві інших держав, окремі аспекти використання віртуальних активів за секторальною ознакою.

2. Встановлено, що за змістом нормативно закріплені визначення поняття «віртуальний актив» відображають різні ознаки одного й того самого явища. У першому випадку акцент зроблено на таких ознаках: а) є нематеріальним благом; б) має вартісний еквівалент; в) зовнішньою формою втілення є сукупність даних в електронній формі. У другому значенні акцентовано на таких ознаках: а) є майном та об'єктом обігу в цифровому форматі; б) є цифровим еквівалентом вартості. Обґрунтовано доцільність поєднання зазначених підходів та вироблення єдиного визначення поняття «віртуальний актив», яке надалі буде використане в законодавстві та повинне тлумачитися як «нематеріальне, виражене в електронній формі благо, яке має вартісний еквівалент і використовується як об'єкт цивільних прав та/або майно, що підлягає використанню, для платіжних або інвестиційних цілей у цифровому форматі».

3. З'ясовано види правових регуляторів, які визначають порядок обігу віртуальних активів залежно від рівня правового регулювання та предметної сфери, зокрема: 1) обов'язкові норми міжнародного характеру, що певним чином стосуються обігу віртуальних активів; 2) диспозитивні (м'які) норми міжнародного характеру, які визначають бажаний порядок обігу віртуальних активів; 3) національні нормативно-правові акти різної юридичної сили, що визначають сутність віртуальних активів, їх градацію, особливості обігу, а також порядок притягнення до відповідальності за правопорушення, пов'язані з обігом віртуальних активів.

4. Виокремлено систему суб'єктів забезпечення обігу віртуальних активів, до якої належать органи загальної компетенції, повноваження яких поширюватимуться на забезпечення обігу віртуальних активів (Кабінет Міністрів України, Президент України), та органи спеціальної компетенції

(Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство фінансів України, Державна служба фінансового моніторингу України, Бюро економічної безпеки України тощо). Зроблено висновок про те, що органи загальної компетенції прямо не уповноважені на забезпечення обігу віртуальних активів, проте надані їм повноваження створюють умови для належної фінансової діяльності, елементом якої мають стати віртуальні активи.

5. Констатовано, що система принципів забезпечення обігу віртуальних активів сформована з таких груп засад: 1) принципів функціонування суб'єктів владних повноважень (наприклад, принципів верховенства права та належного врядування); 2) принципів використання цифрових технологій у публічному секторі (наприклад, принципів інтероперабельності, «сумісності за замовчуванням»); 3) принципів обігу віртуальних активів. До принципів використання віртуальних активів віднесено такі засади: а) постійний моніторинг наявного стану правового регулювання у сфері обігу віртуальної валюти до наявних технологічних модифікацій; б) адаптацію до стандартів Європейського Союзу та подальше вдосконалення політики у сфері обігу віртуальних активів; в) урахування потреб усіх учасників ринку віртуальних активів без будь-яких дискримінаційних проявів; г) доброчесність учасників ринку віртуальних активів як умову їх допуску до сфери послуг, пов'язаних із віртуальними активами.

6. За результатами характеристики системи законодавства, яке регулює притягнення до адміністративної відповідальності, та притаманних віртуальним активам ознак обґрунтовано, що адміністративні правопорушення, які стосуються обігу віртуальних активів, можуть бути видовими проступками у сфері належної фінансової діяльності, належної господарської діяльності, а також щодо дотримання доброчесності посадовими та службовими особами державних інституцій.

7. Визначено поняття послуг у сфері обігу віртуальних активів як діяльності суб'єктів владних повноважень щодо забезпечення прав фізичних або юридичних осіб, яка спрямована, з одного боку, на забезпечення публічного інтересу, а з іншого – на забезпечення приватного інтересу осіб, що звернулися до суб'єкта публічного адміністрування з метою отримання дозволу на здійснення послуг у сфері обігу віртуальних активів. Виокремлено систему учасників відносин у сфері надання послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів.

8. Виявлено особливості, що супроводжуватимуть дозвільну діяльність суб'єктів владних повноважень стосовно надання послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, зокрема: а) урегульованість нормами адміністративного права; б) чітку формальну визначеність послідовності дій, які охоплюють процедуру отримання дозволу; в) надання дозволу на надання послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, на платній основі різного ступеня залежно від виду послуги.

9. Запропоновано внести зміни до нормативно-правових актів, зокрема:

а) Указу Президента України «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку» шляхом доповнення п. 3 Положення про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку положенням такого змісту: *«контроль та нагляд за ринком віртуальних активів, регулювання правил функціонування постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, а також заходів щодо запобігання та протидії зловживанням і порушенням на ринку віртуальних активів»;*

б) Закону України «Про віртуальні активи» шляхом доповнення його статтею «Принципи обігу віртуальних активів» такого змісту: *«Суб'єкти регулювання обігу віртуальних активів мають дотримуватися таких принципів: 1) постійного моніторингу наявного стану правового регулювання у сфері обігу віртуальних активів до наявних технологічних модифікацій; 2) адаптації до стандартів Європейського Союзу та подальшого вдосконалення політики у сфері обігу віртуальних активів; 3) урахування потреб усіх учасників ринку віртуальних активів без будь-яких дискримінаційних проявів; 4) забезпечення доброчесності учасників ринку віртуальних активів як умови їх допуску до сфери послуг, пов'язаних із віртуальними активами».*

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бондаренко О.В. Віртуальні активи: теоретико-правова характеристика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 623–625.

2. Бондаренко О.В. Суб'єкти забезпечення обігу віртуальних активів. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 1. С. 242–246.

3. Бондаренко О.В. Принципи забезпечення обігу віртуальних активів. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2022. № 2(62). С. 86–91.

4. Бондаренко О.В. Концепт адміністративного забезпечення віртуальних активів в Україні. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2023. № 1(53). С. 200–205.

5. Бондаренко О.В. Специфікація основних засад забезпечення обігу віртуальних активів. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 11–12 лютого 2022 р. Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2022. С. 49–52.

6. Бондаренко О.В. Щодо визначення поняття та правової природи віртуальних активів. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 25–26 лютого 2022 р. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2022. С. 34–36.

7. Бондаренко О.В. Спеціально уповноважені суб'єкти в сфері забезпечення обігу віртуальних активів. *Роль права та закону в громадянському суспільстві* :

міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 18–19 лютого 2022 р. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2022. С. 53–56.

АНОТАЦІЇ

Бондаренко О.В. Адміністративно-правове регулювання обігу віртуальних активів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2023.

У дисертації здійснено комплексне дослідження адміністративно-правового регулювання обігу віртуальних активів. Проаналізовано наукові висновки щодо напрямку дослідження. Встановлено, що нормативно закріплені визначення поняття «віртуальний актив» відображають різні ознаки одного й того самого явища. Обґрунтовано доцільність поєднання наведених підходів та вироблення єдиного визначення поняття «віртуальний актив», яке надалі буде використане в законодавстві. Визначено види правових регуляторів, що визначають порядок обігу віртуальних активів залежно від рівня правового регулювання та предметної сфери.

Виокремлено систему суб'єктів забезпечення обігу віртуальних активів, до якої належать органи загальної компетенції, повноваження яких поширюватимуться на забезпечення обігу віртуальних активів, та органи спеціальної компетенції. Проаналізовано змістове наповнення принципів забезпечення обігу віртуальних активів та адміністративних проступків, пов'язаних з обігом віртуальних активів.

Визначено поняття послуг у сфері обігу віртуальних активів. Встановлено особливості, що супроводжуватимуть дозвільну діяльність суб'єктів владних повноважень стосовно надання послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, зокрема: а) урегульованість нормами адміністративного права; б) чітку формальну визначеність послідовності дій, які охоплюють процедуру отримання дозволу; в) надання дозволу на надання послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, на платній основі різного ступеня залежно від виду послуги.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративно-правове регулювання, віртуальний актив, обіг віртуальних активів, послуги щодо обігу віртуальних активів, суб'єкти спеціальної компетенції.

Bondarenko O.V. Administrative and legal regulation of circulation of virtual assets. – Manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences on the specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2023.

In the dissertation, a comprehensive study of the administrative and legal regulation of the circulation of virtual assets was carried out. Scientific conclusions

regarding the direction of research are analyzed. It has been established that the normatively fixed definitions of the term “virtual asset” reflect different features of the same phenomenon. The expediency of combining the indicated approaches and developing a single definition of the concept of “virtual asset”, which will be used in the future in the legislation, is substantiated. The types of legal regulators that determine the order of circulation of virtual assets depending on the level of legal regulation and the subject area have been determined.

The system of subjects for ensuring the circulation of virtual assets has been singled out, which includes bodies of general competence, whose powers will extend to ensuring the circulation of virtual assets, and bodies of special competence. The contents of the principles of ensuring the circulation of virtual assets and administrative offenses related to the circulation of virtual assets are analyzed.

The concept of services in the field of circulation of virtual assets is defined. The features that will accompany the permitting activity of subjects of authority regarding the provision of services related to the turnover of virtual assets have been identified, in particular: a) regulation by the norms of administrative law; b) a clear formal determination of the sequence of actions that cover the procedure for obtaining satisfaction; c) the granting of permission for the provision of services related to the turnover of virtual assets is carried out on a paid basis of various types depending on the type of service.

Key words: *administrative and legal regulation, administrative responsibility, circulation of virtual assets, services related to the circulation of virtual assets, subjects of special competence, virtual asset.*

Підписано до друку 07.05.2023. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1083.
Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.